

STRATEJİK BAKIŞ

AREL USAM | E-Dergi

ISSN: 2822-3845

Aralık 2021 | CİLT: 1 SAYI: 5

**BREXIT SONRASI AVRUPA
BİRLİĞİ DIŞ VE GÜVENLİK
POLİTİKASI**

Cansel SARICAN

**POLONYA: KALMAK MI
ZOR? GİTMEK Mİ?**

Selma ŞEKERCİOĞLU

**TÜRKİYE İÇİN STRATEJİK
ORTAKTAN STRATEJİK
TEHDİDE: ABD
YÖNETİMLERİNİN
PYD/YPG İLİŞKİSİ**

Yunus KARAAĞAÇ

**KAFKASYA'DA BARIŞ
UMUTLARI CANLANIYOR**

Cüneyt AKALIN

**TÜRKİYE'NİN AFRİKA
AÇILIMI**

Erdoğan MERT

**LİBYA'NIN TÜRK DIŞ
POLİTİKASINDAKİ YERİ
VE ÖNEMİ**

Erdoğan MERT

SAYGIDEĞER OKURLARIMIZ...

Stratejik Bakış'ın bu sayısı; Avrupa Birliği'nin geleceğini yakından ilgilendiren Brexit sonrası gelişmelere ve Polexit tartışmalarına, ABD'in PYD/YPG'ye desteğini devam ettirmesinin Türk-ABD ilişkilerine etkisine, Güney Kafkasya'da Rusya'nın arabuluculuk ve yönlendirmesinde Azerbaycan-Ermenistan uzlaşma arayışlarına, Türkiye'nin Afrika Politikasının güncel durumu ile Türkiye-Libya ilişkilerine ayrıldı, İstanbul Arel Üniversitesi'nin öğretim elemanları ile Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora öğrencilerinin makaleleri ile vücut buldu.

Sayının ilk makalesinin yazarı Cansel Sarıcan, "Brexit Sonrası Avrupa Birliği Dış ve Güvenlik Politikası" başlıklı incelemesinde Birleşik Krallık'ın üyelik ve çıkış süreçlerini özetlemekte ve Brexit'in uzun vadede AB'nin otonom savunma kapasitesine imakan sağlayabileceği sonucuna ulaşmaktadır. AB'den ayrılma bağlamında ikinci makale Selma Şekercioğlu tarafından "Polonya: Kalmak mı Zor? Gitmek mi?" ismiyle kaleme alındı. Yazar, makalede Polonya için gitmenin kalmaktan daha zor olduğunu; ancak kalmanın da diğer AB ülkelerine zorluk yaratacağını, Polonya'nın karar sürecinin AB'nin geleceğini ilgilendiren kritik bir aşamayı oluşturacağını vurgulamaktadır.

Son yıllarda ABD-Türkiye ilişkileri yaklaşık 80 yıllık tarihinin en sıkıntılı sürecini yaşıyor. Bu bağlamda Yunus Karaağaç, "Türkiye İçin Stratejik Ortaktan Stratejik Tehdide: ABD Yönetimlerinin PYD/YPG İlişkisi" isimli makalesi ile Türkiye'nin öncelikli konusu olan PKK terör örgütünün Suriye kolları PYD ve YPG'ye sağlanan ABD desteğinin neden olduğu ikili ilişkilerde geri döndürülemez kırılmalara dikkat çekiyor. 1990'lardan bugüne istikrarın sağlanamadığı Güney Kafkasya'da son yıllarda çatışma-ateşkes-müzakere etkileşimi farklı bir görünüm sergiliyor. Bu kapsamda Cüneyt Akalın, "Kafkasya'da Barış Umutları Canlanıyor" başlıklı makalede Rusya arabuculuğunda başlayan Ermenistan-Azerbaycan liderler görüşmesinden iyimser beklentilerini dile getiriyor.

Bu sayının son iki makalesi Erdoğan Mert tarafından "Türkiye'nin Afrika Açılımı" ve "Libya'nın Türk Dış Politikasındaki Yeri ve Önemi" başlıklarıyla yazıldı. Yazar, birinci makalede Türkiye-Afrika ülkeleri ilişkilerinde karşılıklı olarak gelinen noktayı çok boyutlu ve gerçekçi olarak resmederken, ikinci makalede Libya'da Türk dış politikasının zorlu sürecini ve geleceğin belirsizliğini vurgulamaktadır. Bu sayıya katkı yapan yazarlarımıza ve editörlerimize şükran ve takdir duyularıyla teşekkür ediyorum. Sayımızı değerli okuyucularımızın eleştiri ve görüşlerine sunuyorum, iyi okumalar diliyorum.

Saygılarımla.

Doç. Dr. Oktay Bingöl
Arel USAM Müdürü

İÇİNDEKİLER

4

BREXIT SONRASI
AVRUPA BİRLİĞİ
DIŞ VE GÜVENLİK
POLİTİKASI
(Cansel SARICAN)

11

POLONYA:
KALMAK MI ZOR?
GİTMEK Mİ?
(Selma ŞEKERCİOĞLU)

15

TÜRKİYE İÇİN
STRATEJİK ORTAKTAN
STRATEJİK TEHDİDE:
ABD YÖNETİMLERİNİN
PYD/YPG İLİŞKİSİ
(Yunus KARAAĞAÇ)

20

KAFKASYA'DA
BARIŞ UMUTLARI
CANLANIYOR
(Cüneyt AKALIN)

25

TÜRKİYE'NİN
AFRİKA AÇILIMI
(Erdoğan MERT)

30

LİBYA'NIN TÜRK DIŞ
POLİTİKASINDAKİ
YERİ VE ÖNEMİ
(Erdoğan MERT)

STRATEJİK BAKIŞ

Arel USAM Dergi

Cilt: 2, Sayı: 5

Yayın Tarihi: Aralık 2021

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ayşe Yiğit ŞAKAR
Prof. Dr. Nurdan ÇOLAKOĞLU
Prof. Dr. C. Uğur ÖZGÖKER
Doç. Dr. Oktay BİNGÖL
Dr. Öğr. Üyesi Aylin ERDOĞDU
Dr. Öğr. Üyesi Selma
ŞELERCİOĞLU BOZACIOĞLU

Editör ve Sorumlu Müdür

Doç. Dr. Ali Bilgin VARLIK

Sayı Editörü

Arş. Gör. Cansel SARICAN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Eren ÖZ

Yasal Uyarı

Dergide yer alan makaleler yazarların şahsi görüşlerini içermekte olup, hiç bir kurum ve kuruluşu veya çalışanlarını bağlamaz. Dergide yayınlanan makalelerin her hakkı mahfuz olup, eğitim ve öğretim maksadıyla uygun atıf/gönderme kuralları çerçevesinde kullanılabilir.

ISSN: 2822-3845

BREXIT SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI

Cansel SARICAN

Doktora Öğrencisi, İstanbul Arel
İstanbul Arel Üniversitesi, İİBF,
Araştırma Görevlisi,
canselsakal@arel.edu.tr.

Avrupa Birliği Güvenlik ve Dış Politikasının Oluşumu

Avrupa kıtası tarihsel süreçte küresel aktörleri bünyesinde barındıran bir bölge olmuştur. Sanayi Devrimi'nden sonra hegemonik bir güç olarak ön planda olan Birleşik Krallık'ın, sömürge güçlerden biri olan Fransa'nın ve birliğini tamamlayarak etkin olmaya başlayan Almanya'nın arasında yaşanan rekabet uluslararası alanda savaşların yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle iki dünya savaşının da bölgede ve Almanya ile Fransa arasında başlaması Avrupa'da bir ittifakın gerekliliğini kanıtlamıştır. Tarihsel olarak Victor Hugo, Saint Simon, Due de Sully, La Rochefoucauld gibi birçok düşünür tarafından da benimsenen Avrupa'da bir birlik kurulması fikri II. Dünya Savaşı'ndan sonra belirgin hale gelmiş, Fransız İktisatçı Jean Monnet'in fikir babalığında dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schumann'ın ortaya attığı plan sonrası netlik kazanmaya başlamıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan Avrupa devletleri birçok sorun yaşamıştır. Bunlardan ilki ekonomik açıdan devletlerin içinde buldukları konumdur. Savaş esnasında devletlerin paraları değer kaybetmiş, işgücü kaybı yaşanmış ve üretim gücünü sağlayacak maddi olanaklarını kaybetmişlerdir. Bu sebeplerle hegemonik bir güç olarak ortaya çıkan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), bölgenin kalkınması ve Batı Bloğu'nu güçlendirmek amacıyla Avrupa'ya yönelik Avrupa Onarım Planı (Marshall Yardımları)'nı gerçekleştirmiştir. İkincisi Soğuk Savaş dönemiyle birlikte devletlerin Doğu ve Batı Bloğu ülkeleri olarak birbirlerinin karşısında konumlanmaları ve farklı alanlarda rekabet içinde olarak birbirlerine yarattıkları güvenlik sorunları görünmektedir. Başta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin ve Doğu Almanya tarafından gelen güvenlik tehditleri sebebiyle 5 Mayıs 1948 yılında Hollanda, Fransa, Lüksemburg, Belçika Birleşik Krallık arasında Batı Avrupa Birliği kurulmuştur (Özdemir, 2019: 171). Batı Avrupa Birliği Avrupa'da

devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla ittifak kurmalarının ilk göstergesi ve AB'ye gidilen süreç için ilk adımı oluşturmuştur.

Schumann Planı ile başlayan Avrupa'da bir birlik kurma fikri Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT), 1951 Paris Antlaşması'nın imzalanması ve 1952'de faaliyete başlamasıyla gerçekleşmiştir (McCormick, 2014: 95, 97). Sadece ekonomik açıdan başlayan birlik, 1957 yılında imzalan Roma Antlaşmaları ile kapsamını genişletmiştir (Palabıyık ve Yıldız, 2006: 7). 1992 tarihinde Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği (AB) halini alan Topluluk; Euro'nun ortak para olarak kabul edilmesi, ortak dış politika uygulanması kararı (Dinan, 2008: 319) ile birlikte üye devletlerin egemen güç olarak ellerinde tuttıkları bazı yetkileri devretmeleriyle devam etmiştir.

Avrupa Birliği'nde Maastricht Antlaşması ile birlikte gelen üç sütunlu modelde yer alan ikinci sütunda Birlik için Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

(ODGP)'nin yer alması, üye devletlerin dış politikada Birlik düzeyinde karar alması anlamına gelmektedir. Avrupa'nın ortak güvenlik politikası geliştirmesinde en büyük destek ABD'den gelmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın güvenliği büyük ölçekte NATO (North Atlantic Treaty Organization) tarafından gerçekleştirilmiştir. NATO, kuruculuğunu ABD'nin üstlendiği savunma amacıyla kurulmuş ve Batı Bloğu devletlerinden oluşan bir yapıdır. 1991'de SSCB'nin dağılması kadar geçen sürede NATO, Avrupa'da güvenliğin sağlanması konusunda destek olmuştur. Ancak SSCB dağıldıktan sonra uluslararası alanda tek kutuplu bir yapı hakim olmuş ve Doğu Bloğu tehdidi ortadan kalkmıştır (Jones, 2007: 20). Hegemonik bir güç olarak tek başına kalan ABD, artık Avrupa'daki askeri gücünün eskisi kadar gerekli olmadığı inancına sahip olmuştur. Bu dönemde Batı ve Doğu Almanya'nın tekrar bir araya gelmesi; iki dünya savaşının taraflarından biri olarak Almanya'nın gücünü tekrar arttırması ve saldırgan dış politikasına geri dönmesi anlamına gelebilirdi. Bu durumda kendi güvenliğini sağlamak zorunda kalacak olan Avrupalı devletler için oluşturulan

Birlik kanalıyla güvenliklerini sağlamak oldukça önem kazanmıştır.

Maastricht Antlaşması'ndan sonra ikinci sü-
tunda ortaya çıkan ODGP uygulama açısından bazı zorluklarla karşılaşmıştır. O döneme kadar dış politika konusunda egemen devlet olarak sadece hükümetleri kanalıyla karar alan Avrupalı devletler devletin güvenliği gibi bir konuda yetkiyi devretmek konusunda istekli olmamışlardır. ODGP'nin işlerliğini kazabilmesi amacıyla 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması ile bir ODGP Yüksek Temsilcisi atanmasına karar verilmiş; bazı dış politika konularının ODGP'nin kapsamına alınması kararlaştırılmıştır (Efe, 2008:73). Avrupa'da şekillenen ortak dış politika hamleleri ABD açısından gücünü arttıran bir Avrupa anlamını taşımaktadır. Bu sebeple belirli şartlarla bu süreci desteklemiştir. Bu şartlar; bağları koparmadan (no decoupling), ayrımcılık yapmadan (no discrimination), tekrara kaçmadan (no duplication) şeklinde özetlenebilir (Efe, 2008:73).

Birleşik Krallık'ın Birliğe Üye Olma Süreci

Birleşik Krallık, tarih boyunca Avrupa'daki en güçlü devletler arasında olmuştur. Bu durumun gerçekleşmesinin en önemli sebebi, Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomik olarak güçlü hale gelen Birleşik Krallık'ın Avrupa'nın diğer büyük imparatorluklarıyla yaptığı savaşlardan galip gelerek British Commonwealth'i ve sömürge imparatorluğunu kurmasıdır. Afrika'da ve Amerika kıtasında sahip olduğu sömürgelerle birlikte ekonomide altın standardizasyonu sistemini kurması, Birleşik Krallık olarak bilinen Büyük Britanya'nın Dünyada hegemon bir güç olmasının yolunu açmıştır.

ABD'nin 1776 yılında bağımsızlığını ilan etmesiyle başlayan süreç, Birleşik Krallık'ın sömürgelerini yavaş yavaş kaybetmesiyle başlamış ve I. Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı sonrasında altın standardizasyon sisteminin çökmesi ve ABD'nin siyasal düzenini tamamlamasından sonra yeni dünya düzeninde hegemon güç olarak yerini almasıyla

değişikliğe uğramıştır. Ancak her koşulda Batı Bloğu içerisinde yerini bulan Birleşik Krallık, uluslararası alanda eski sömürgeci yeni müttefiki ABD'nin yanında yer almaya devam etmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin ve Doğu Almanya'dan algılanan güvenlik endişesi diğer Avrupa devletlerinde olduğu gibi Birleşik Krallık üzerinde de hissedilmiştir. Birleşik Krallık II. Dünya Savaşı'nda ekonomik açıdan oldukça zarar görmüştür. Bu sebeple iki kutuplu dünya düzeninde ABD'nin tarafında yer almak Birleşik Krallık için tek seçenek olmuştur. Ancak bu dönemde savaşın kazanan taraflarından biri olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) beş daimi üyesinden biri olmuş, 1948'de Batı Avrupa Birliği ile 1949'da Avrupa Konseyi'nin kurucuları arasında yer almıştır.

Avrupa'da ortaya çıkan Fransa ve Almanya arasındaki sorunları çözüme ve birlik kurma fikrine başlangıçta Birleşik Krallık dahil olmamıştır. Bu durumun sebebi, British Commonwealth ile yürüttüğü ticari ortaklıklardır ve AB'nin bir ekonomik ortaklık da taşıması Birleşik Krallık'ın bu birliğe dahil olmak istememesine yol açmıştır. Ancak 1960'larda British Commonwealth'ten bazı devletlerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla ekonomik açıdan sorunlar yaşamaya başlayan Birleşik Krallık 1961'de politikasını değiştirerek AB'ye üyelik için başvuru yapmıştır (Palabıyık ve Yıldız, 2006: 14). Ancak dönemin Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle tarafından Birleşik Krallık'ın başvurusu reddedilmiştir. De Gaulle'un reddetmesinin en önemli sebebi incelendiğinde, Birleşik Krallık'ın ABD'ye olan bağlılığının AB için tehdit oluşturabileceği düşüncesinde olduğunu görmek mümkündür. Bu durum neticesinde Birleşik Krallık başvurusunu 1967'de tekrar yapmış, ancak yine De Gaulle tarafından reddedilmiştir. De Gaulle'nin Fransa'da iktidardan ayrılmasından sonra 1969'da başvurusunu tekrarlayan Birleşik Krallık 1973'te Birliğe katılabilmektedir (Palabıyık ve Yıldız, 2006: 15).

Brexit Sonrası Avrupa Birliği Dış ve Güvenlik Politikası Üzerine Değerlendirme

Brexit kavramı, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması anlamına gelen British ve exit kelimelerinden türetilmiştir. 31 Ocak 2020 tarihinde Birleşik Krallık'ın ayrılış süreci tamamlanmış ve 'Brexit' bu süreci tanımlamak amacıyla kullanılan bir kavram olmuştur. Birleşik Krallık 1973'te Birliğe üye olmasından sonra, 1975 yılında Birliğe üyelik konusu kendi vatandaşlarına sorduğu bir referandum gerçekleştirmiştir. Bu referandumdan kalma yönündeki oyların fazla çıkmasına rağmen, AB-Birleşik Krallık ilişkisi diğer üye ülkelerden farklı biçimlerde ilerlemiştir.

AB'nin birlik için genişleme ve derinleşme üzerine stratejileri bulunmaktadır. Bu sebeplerle Almanya ve Fransa arasında sorunlara sebep olan kömür çelik yatakları üzerine başlayan birlik fikri; ortak paranın kabulü, gümrük birliği, ortak bir bayrak belirlenmesi gibi aşamalara gelmiş; ortak bir anayasa fikri 2004'te kabul edilmese de 2007 Lizbon Antlaşması üye devletlerin üzerinde bir

yetki devri yaşanmasına sebep olmuştur. Birleşik Krallık bu genişleme ve derinleşme stratejilerinin belirlenmesi ve kabul edilmesi sürecinde çoğunlukla kabul etmeyen tarafta yer almıştır. Ortak para birimi olan Euro'ya dahil olmamış, gümrük birliği konusunda sorun çıkartan tarafta yer almıştır.

Birleşik Krallık'ın en çok karşı çıktığı konulardan biri de Ortak Dış ve Güvenlik Politikası olmuştur. Soğuk Savaş döneminde NATO tarafından korunan Avrupa'nın Soğuk Savaş sonrasında da NATO ile ortak hareket etmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun en önemli sebebi Avrupa'nın güvenlik açısından tek başına hareket etmesinin ve hatta NATO'nun müdahale etmediği durumlarda NATO'nun maddi kapasitesi olmadan müdahale etmesinin zor olacağı düşüncesine sahip olmasıdır. Ancak Fransa bu konuda tamamen farklı düşünmekte ve Avrupa'nın NATO'ya ihtiyaç duymadan bir güvenlik politikasına sahip olmasının oldukça önemli olduğunu, AB üye devletlerinin askeri imkanlarının desteğiyle Avrupa'nın kend-

isini koruması gerektiğini düşünmektedir. Hatta Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker 2015 yılında birleşik bir Avrupa ordusu çağrısı yapmış ve Alman Savunma Bakanı Ursula von der Leyen de Juncker'in çağrısını olumlu karşılamıştır (Çelik, 2017:208).

Avrupa Ordusu tartışmalarının yapıldığı ve AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini'nin AB Küresel Strateji Belgesi'ni hazırladığı bu dönemde, Birleşik Krallık tarafından Birlik'ten ayrılık sesleri gelmeye başlamıştır. AB'nin gündemi bir ordu kurma düşüncesinden tamamen bu yeni sürece doğru evrilmiştir. Bir yanda NATO kanalıyla ABD'den destek alarak güvenliği koruma taraftarları ve bir tarafta kendi imkanlarıyla Avrupa'nın kendisini koruması gerektiğini düşünenler arasında taraflardan biri olan Birleşik Krallık'ın 2020'de gerçekleşen ayrılışının, bu sorunu nasıl etkileyeceği sorusu dikkatleri çekmektedir.

Birleşik Krallık BMGK'nin daimi bir üyesi olması sebebiyle nükleer güç kapasitesine sahip devletlerden biridir. Eski gücünü kaybetse de uluslararası politikada büyük güçlerden biri olarak varlığını sürdürmektedir. Bir devlet olarak güçlü bir orduya ve askeri imkanlara sahiptir. Bu sebeplerle AB içerisinde güvenlik konusunda kapasitesine güvenilen bir devlettir. Ancak Birleşik Krallık hiçbir dönemde AB'nin düzenli bir orduya sahip olarak NATO'dan ayrışmasını desteklememiştir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılışı ile AB güvenlik konusunda NATO'dan bağımsız karar alabilecek pozisyona daha kolay ulaşabilecektir. Bu sebeple Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılışı, yakın dönem için bir sorun olarak görünse de uzun vadeli olarak AB içerisinde var olan kendi güvenliğini sağlama fikirlerinin fiili olarak gerçekleşebilmesi için uygun ortamın ortaya çıkmasına sebep olacak gibi görünmektedir.

Kaynakça

- Çelik, Ü. (2017). AB'nin Küresel Stratejisi ve AB Ordusu Tartışması, Euro Politika, Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği, 205-217.
- Dinan, D. & Akay, H. (2008). Avrupa Birliği Tarihi. Kitap Yayınevi.
- Efe, H. (2008). Common Foreign and Security Policy of the European Union, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 7 (1) , 66-78.
- Jones, S. G. (2007). The Rise of European Security Cooperation. Cambridge University Press.
- McCormick, J. (2014). Avrupa Birliği'ni Anlamak (Çev. Yusuf Şahin, Hasan Hüseyin Şahin). BigBang Yayınları.
- Özdemir, H. (2019). Avrupa Mantığı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Palabıyık, M. S. & Yıldız, A. (2006). Avrupa Birliği. ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim.

POLONYA: KALMAK MI ZOR? GİTMEK Mİ?

Selma ŞEKERCİOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul
Arel Üniversitesi, İİBF,
selmasekercioglu@arel.edu.tr.

Avrupa Birliği son yılların en çalkantılı dönemlerini yaşıyor. İngiltere'nin Birlik'ten ayrılmasından sonra Birliğin üye devletleri bir arada tutabileceğine olan inanç azalırken, olası yeni ayrılıkların mümkün olup olmayacağı tartışılıyor. Her ne kadar AB gibi bir yapının bu kadar kolay çözülmesi beklenmezken tartışmaların AB'ye zarar verdiği ve yıllardır kurmaya çalıştığı imaja ters olduğunu da belirtmek gerek.

Son dönemin en önemli figürü Polonya ve beraberinde gelen Polesit tartışmaları gündemin sıcak konusu. Lizbon Anlaşması'yla Birlikten ayrılmanın mümkün hale gelmesi AB politikalarına ayak direyen Polonya ve Macaristan gibi ülkelerin üyeliklerinin de sorgulanmasına sebep oluyor. Bu açıdan Polesit tartışmalarını anlayabilmek son derece önemli.

Aslında sorunun temeli üyeliğin ilk yıllarına kadar dayanıyor. 2004 genişlemesinden sonra Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe dahil edilmesiyle birlikte Birliğin kurucu ülkelerinin kurduğu denge bozulmaya başladı. Yeni üye devletlerin her ne kadar Kopenhag kriterlerini karşılarsalar da farklı bir politik geçmişten geliyor olmaları zaman zaman sorunların tırmanmasına sebep oluyor. Bu ülkeler

ilk yıllarda yakaladıkları "Avrupalılaştırma" ivmesini popülist politikalar ile kaybetmeye başladı. Bunda en önemli etkenlerden birisi de Suriye'den gelen göç tehditi ile ulusalcı ve popülist politikaların kazandıkları ivme. Bugün bu devletler için Türkçe literatürde "tersine Avrupalılaştırma" ya da "Avrupalılaştırma-ma" olarak kendini bulan kavramın sıklıkla kullanıldığını görüyoruz. Bu terim daha çok Avrupa değerlerinden ve ortak kimliğinden ayrılmalar için kullanılıyor. Maalesef Türkiye - AB ilişkilerinde de sıklıkla anılmaya başlandı.

Polesit tartışmalarını da bu ekseninde anlamaya çalışmak önemli. Polonya bir taraftan yıllardır özellikle iklim hedefleri, temiz enerji gibi konularda AB uzlaşısının önünde engel teşkil ederken diğer taraftan da Birliğin temel değerlerini sarsmaya çalışıyor. İnsan hakları, kürtajın yasaklanması, basın özgürlüğü konularında yaşanan sorunlar ve popülist politikalar ile yönetimi elinde tutan Hukuk ve Adalet Partisinin (PiS) ülkeyi AB değerlerinden uzaklaştırmaya başlaması tepki çekiyor. AB Anlaşmaları'nın koruyucusu olan Komisyon, Polonya'ya yaptırımları gündemine taşıyor. Ancak Polonya Birliğe üyeliği sırasında kabul ettiği en temel kurallardan olan Birlik huku-

kunun ulusal hukuktan üstün olduğu ilkesini reddediyor. Buna karşılık Avrupa Adalet Divanı (AAD) ise günlük 1 milyon avro olmak üzere Polonya'nın AB'ye tazminat ödemesine hükmediyor (2021).

Polonya Anayasa Mahkemesinin siyasi saiklerle almış olduğu AB hukukunun üstün olmayacağına ilişkin karar, Birliğin işleyişini bozabilecek önemli bir problem olarak karşımıza çıkmakta. Bu karar ile birlikte Kopenhag kriterlerinden geri adım atan bir ülkenin üye devlet olarak Birlikte kalmaya nasıl devam edeceği ve aday ülkelerin pozisyonlarına nasıl yansıtacağına ilişkin kaygılar ortaya çıkmakta.

İşin ilginç kısmı, 2007-2014 arasında Polonya Başbakanlığı ile 2014-2019 yılları arasında Avrupa Birliği Konseyi Başkanlığını yürüten Donald Tusk'un kendi ülkesindeki AB karşıtlığının yarattığı problemleri çözmede etkisiz kalması; Polonya eski başbakanının Konsey Başkanlığı'na gelmesi son derece prestijli ve ülkesindeki AB entegrasyon sürecini hızlandıracak bir nitelik taşıyarken Tusk'ın ardından seçimlerde merkez sağ eğilimli bir partinin seçimden birincilikle çıkması ve hemen ardından AB ile entegrasyonda yaşanan gerileme süreci ülkenin AB üyeliğini içselleştiremediğinin de bir göstergesi.

Ülkede 2015 ve 2019 seçimlerinde oylarını git-tikçe arttıran PİS, ülkenin AB değerlerinden uzaklaşmasının da en önemli sebebi (DW, 2019). Yine de bu durum Anayasa mahkemesi kararı sonrasında halkın AB üyeliğine olan desteği azaltmış değil. Buradaki en önemli çelişki merkez sağ partinin AB ile ilişkilerde bir yandan sorun yaratarak AB'yi Avrupa değerlerinden uzaklaştırması diğer yandan da seçmenlerinin AB üyeliğini bırakmaya niyetli olmaması. Macaristan'ın da vermiş olduğu destek ile sorunun daha da çözümsüz olması sonucunu doğuruyor. Halihazırda Polonya yapısal fonlardan en fazla yararlanan AB ülkelerinden. Polonya içindeki

bölgesel kalkınma farklılıkları AB fonlarının büyük oranda kendisine gelmesine sebep oluyor. Polonya'nın AB'nin genel ilkelerine başkaldırısı bu fonların kullanımını da etkileyebilir. Dolayısıyla AB üyesi devletlerin Polonya üzerindeki esas yaptırımını ekonomik bir karakter taşıyor.

The Economist'te Ekim ayında yayınlanan bir yazıda Brexit'in aksine bir Poxexit olmayacağı kanaati belirtiliyor. Bu durumun da olası bir Birlik'ten ayrılık senaryosuna nazaran Birliğe çok daha fazla sorun yaratacağı vurgulanıyor. Polonya'nın AB hukukunun üstünlüğü konusunda almış olduğu kararın uzun vadede domino etkisi yaratarak AB'nin yasal sisteminin işleyişini bozacağı düşünülüyor. Polonya almış olduğu karara benzer şekilde diğer ülkelerin de zaman zaman AAD'ye karşı tavrı aldığını ancak sadece kendisine tepki gösterildiğini belirtiyor (The Economist, 2021).

Dahası Polonya, Çekya sınırındaki Turów'da madenlerin lisanslarını genişletmiş ve Çekya ile anlaşmazlığa düşmüş durumda. Burada da AAD kararın durdurulmasına ilişkin karar almışken Polonya bu kararı uygulamıyor (Euractiv, 2021). AB ile yaşadığı bütün bu sorunlara ek olarak Belarus sınırındaki mülteci krizi de Polonya'yı zor durumda bırakıyor.

Aslında AB, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bölge ülkelerini Rusya etkisinden kurtararak Batı Avrupa devletlerinin etki alanına dahil etmeyi planlamıştı. Bunu yaparken de bu devletleri demokratik yönetimlere sahip devletler olarak dönüştürmeyi hedefledi. Çeşitli fonlar aracılığıyla bu sürecin hızlanmasını sağladı. Ancak burada hedefine ulaşmakta yaşadığı sıkıntı ve Polonya gibi AB kimliğini geliştiremeyen ülkeleri bir yük haline getirdi. Bir yandan Birlik içindeki denge bozulurken diğer yandan da Doğu Avrupa devletlerinin Rusya ile arada oluşturdukları tampon bölge işlevi açısından bu ülkelere olan ihtiyaç her zamankinden fazla.

Bu değerlendirmenin ışığında Polonya'nın izleyeceği yolun Birlik içinde kalarak çatışmaya devam etmek olduğunu söylemek mümkün. Çünkü Polonya hükümetinin Polesit'in olumsuz etkilerinden kurtulması imkansız. Polonya'ya oranla gelişmişlik düzeyi çok daha yüksek olan İngiltere bile Birlikten ayrılık sürecinde çok fazla olumsuzluk ile karşılaşmaktayken Polonya'nın bu durumu ekonomik olarak kaldırabilmesi mümkün gözüküyor.

Başlıktaki soruya gelecek olursak Polonya için gitmek daha zor iken; kalmak da diğer AB ülkelerine zorluk yaratacak gibi gözüküyor. Daha önce ekonomik kriz dönemlerinde yaşanan sorunların altından kalkmak mümkün olduysa da bugün Polonya AB'nin belki de en büyük sınavlarından birisini vermesine sebep olacak.

Kaynakça

Avrupa Adalet Divanı. (2021, 27 Ekim). As it has not suspended the application of the provisions of national legislation relating, in particular, to the areas of jurisdiction of the Disciplinary Chamber of the Supreme Court, Poland is ordered to pay the European Commission a daily penalty payment in an amount of €1 000 000. [Press Release]. <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-10/cp210192en.pdf>

DW. (2019). Poland's ruling PiS party wins most votes: partial results. <https://www.dw.com/en/polands-ruling-pis-party-wins-most-votes-partial-results/a-50815950>

Euractiv. (2021, 9 November). Czechia meets Poland at EU Court after bilateral talks failed. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/czechia-meets-poland-at-eu-court-after-bilateral-talks-failed/

The Economist. (2021, 16 Ekim). Poland is a problem for the EU precisely because it will not leave. <https://www.economist.com/europe/2021/10/14/poland-is-a-problem-for-the-eu-precisely-because-it-will-not-leave>

TÜRKİYE İÇİN STRATEJİK ORTAK- TAN STRATEJİK TEHDİDE: ABD YÖNETİMLERİNİN PYD/YPG İLİŞKİSİ

Yunus KARAAĞAÇ

İstanbul Arel Üniversitesi, Siyaset
Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora
Öğrencisi, yunuskarags@gmail.com.

Giriş

Abdullah Öcalan'ın 15 Şubat 1999'da Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi ile taktiksel olarak dönüşmeye ve meşruiyet sağlama noktasında imaj değiştirmeye çalışan terör örgütü PKK, 2002-2003 yıllarındaki 8. ve 9. Kongrelerinde yeni bir strateji ortaya koymuştur. Yeni stratejinin temeli olan "ekolojik-demokratik toplum" inşası kapsamında kısa adı PYD (Partiya Yekîtiya Demokrat) olan Demokratik Birlik Partisi, 2003 senesinde PKK'nın Suriye kolu olarak kurulmuş, PYD'nin silahlı gücü olarak da YPG (Yekîneyên Parastina Gel/Halk Savunma Birlikleri) teşkil edilmiştir.

PKK, ABD ve Avrupa ülkeleri tarafından terör örgütü listesine alınması ile farklı atılımlar ve yeni odaklar oluşturma arayışına girerek, terör örgütü kimliğinden uzaklaşmaya ve kendi gölgesi altında yaşayan PYD gibi yapılara alan açmaya çalışmaktadır. Fakat PYD'nin kuruluş tüzüğü incelendiğinde Abdullah Öcalan ve PKK etkisinin ne denli büyük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu tüzükte partinin esası hakkında, "Demokratik Birlik Partisi, Kürt halkının lideri Abdullah Öcalan'ı kendi lideri ve Kürt halkının kongresi olan KONGRA GEL'i Kürdistan halkı için en yüksek yasama organı olarak kabul etmektedir" cümlesi yer almaktadır (Acun ve Keskin, 2016). Örgüt üyeliği için "18 yaşını dolduran ve lider Apo'nun demokratik uygarlık çizgisine inanan her kişi, parti programına ve yönetmeliğine inanır ve yaşamına uygular" cümlesine ve örgüt üyelerinin amaçları hususunda ise "Kürt halk lideri Abdullah Öcalan'a bağlılığı şeref bilmeli ve onun özgürlüğü için mücadele etmelidir. Demokratik Konfederalizm sisteminin oluşması için çaba göstermelidir" ifadelerine yer verilmektedir

(Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, 2017). Dolayısıyla PKK ile PYD arasında bir bağın olmadığı veya aralarında herhangi bir ilişkinin bulunmadığı yönündeki görüşler doğruyu yansıtmamakta, PKK'nın terör örgütü listesinde bulunmasından kaynaklı olarak PYD'nin terör örgütü olmadığı yönünde ikircikli ve oportünist yaklaşımlar sergilenmektedir (Karaağaç ve Acar, 2020). Örneğin ABD, PKK'yı terör örgütü olarak yasaklamasına karşın, Suriye politikalarında PYD ile sıkı bir ittifak içinde yer almaktadır. Bu değerlendirme yazısında ABD yönetimlerinin PYD ve onun silahlı kanadı YPG ile olan ilişkisinin nedeni incelenecek ve Türkiye-ABD arasındaki stratejik ortaklığın bir tehdiye dönüşmeye başladığının altı çizilecektir.

ABD'nin PYD/YPG Birlikteliği

2011 yılında meydana gelen Arap Baharı'nın etkisi ile PYD; Afrin, Ayn el Arab ve Haseke gibi Suriye'nin kuzeyindeki önemli bölgelerde örgütlenmiş, IŞİD (DAEŞ, İslam Devleti) tehdidine karşı koyma noktasında Beşar Esad ile faydacı bir ilişki kurmuştur (Acun ve Keskin, 2016: 11). Temmuz 2012'de Suriye'de kadrosunu ve mevcudiyetini sağlamlaştıran PYD/YPG, IŞİD ile mücadele doğrultusunda Batı'yla

işbirliği içine girmiştir. Bunun bir sonucu olarak Washington'da bir PYD bürosu açılmış, özellikle ABD'nin desteği görünür olmaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda PYD/YPG, ABD'nin sahadaki ve diplomatik alandaki ortağı olma misyonunu hızlandırmıştır (International Crisis Group, 2017; İşyar, 2017: 53).

ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan Marie Harf, Ekim 2014'te PYD'yi terör örgütü olarak görmediklerini açıklamış, Washington yönetimi Eylül 2015'te, PYD'nin silahlı kanadı YPG'yi terör yapılanması olarak tanımadıklarını duyurmuştur (Al Jazeera Türk, 2016). ABD'nin Suriye eski temsilcisi James Jeffrey ise "İŞİD'in kalıcı bir şekilde ortadan kaldırılması çabasında etkin bir ortak olduğu için PYD/YPG'yi destekliyoruz" (Çınar, 2021) açıklamasında bulunarak, söz konusu desteğin görünür nedenini ortaya koymuştur.

Söz konusu desteğin arka planında ise ABD'nin vekâlet savaşı ekseninde gelişen yeni Ortadoğu stratejisi yer almıştır. Afganistan ve Irak tecrübelerinden sonra fiili bir müdahalenin gerek ekonomik gerek psikolojik açmazlarını fark eden ABD siyasası, uluslararası terörizmin en popüler sureti olan İŞİD ile mücadelede PYD/YPG'yi kendisine vekil tayin etmiştir.

Obama ve Trump dönemlerinde bazı itirazlar yükselse de bir devlet stratejisi olarak kabul edilen bu vekâlet sistemi, Türkiye'nin haklı tereddütlerini ve çekincelerini görmezden gelerek, hem stratejik ortak anlayışını zedelemiş hem de ABD'nin "Kürt Koridoru" projesinin soyut bir anlayış olmadığını göstermiştir. Bu stratejinin, yeni başkan Joe Biden döneminde de devam edeceğinin sinyalleri verilmiştir.

Joe Biden Döneminde ABD-PYD İlişkisi

PYD/YPG'nin terör örgütü PKK'nın Suriye uzantısı realitesi, Ocak 2021'de ABD resmi makamlarınca teyit edilmiştir. ABD Adalet Bakanlığı, 10 Ocak 2021 tarihinde Florida eyalet meclisi binasına yapılan saldırıda YPG'li bir kişinin gözaltına alındığını duyurmuş ve söz konusu açıklamada YPG için "terör örgütü PKK'nın alt kolu" ifadelerine yer vermiştir (SDE, 2021). Terör örgütü PKK ile onun Suriye uzantısı PYD'nin organik bağı kabul edilmesine karşın ABD-PYD ilişkisinin seyri askeri-siyasi karar alıcılar seviyesinde etkilenmemiştir.

ABD Başkanı Joe Biden Ekim 2021'deki beyanatında Türkiye'nin, Suriye'nin kuzeyindeki askeri eylemlerinin ABD'nin güvenliğine ve İŞİD'le mücadelede tehdit oluşturduğunu ifade ederek, PYD/YPG'ye destek olmaya devam edeceklerini açıklamış, Türkiye'yi sert bir şekilde eleştirmiştir (DW Türkçe, 2021). PYD/YPG'li yönetici İlham Ahmed ise ABD'nin İŞİD'i yok etmek için ne gerekiyorsa yapacaklarını ve Suriye'nin kuzeyinde altyapıyı inşa edeceklerini aktarmış, ABD'nin kendilerine net bir taahhütte bulunduğunu söylemiştir (T24, 2021). PYD/YPG atılımının başladığı Obama döneminde başkan yardımcısı olan Joe Biden, kendi başkanlığı döneminde de bu ittifakın devam edeceğini göstermiş, 2022 yılı için PYD/YPG'ye 177 milyon dolarlık ödenek ayrılmıştır (CNN Türk, 2021).

ABD'nin PYD/YPG'ye bugüne kadar 2 milyar dolar finansman sağladığı bunun dışında; askeri eğitim, silah ve mühimmat desteği sunduğu göz önüne alındığında, Biden döneminde de devletlerarası ittifaktan ziyade devlet dışı silahlı aktörlerle pragmatik bir vekil ilişkisinin devam edeceği ortadadır. Ayrıca bu ittifakla Kürt Koridoru projesinin de perçinlendiği bir gerçektir. ABD'nin yakın geçmişe kadar stratejik ortak olarak nitelediği Türkiye ile ilişkileri hem ABD'nin bölge politikasını hem de PKK'nın Suriye bölgesindeki etkinliğini derinden etkileyecektir. Fakat görülmektedir ki yalnızca PYD/YPG özelinde değil Biden yönetimi ile Türkiye'nin yıldızının genel olarak barışmayacağı yüksek ihtimal dâhilindedir.

ABD'nin Ankara Büyükelçi adayı Jeff Flake'in Eylül 2021'deki açıklamaları bu durumun bir göstergesidir. Söz konusu açıklamada: "Türkiye ile ilişkimiz derin zorluklarla karşı karşıya. Türkiye Rus S-400 sistemini satın alıp test etmeyi seçti. Bu eylem, tüm müttefiklerin 2016 NATO zirvesinde verdiği taahhütlere ters düştü ve haklı olarak

Türkiye'nin F-35 programından çıkarılmasını ve CAATSA yaptırımlarının uygulanmasını tetikledi. S-400'leri elden çıkarmanın CAATSA yaptırımlarını kaldırmanın yolu olduğunu sürekli olarak yineleyeceğim. Ayrıca Türkiye'yi gelecekte Rus silahlarını satın alınmasının daha fazla yaptırım tetikleme riski olduğunda uyarıyorum" (Sol Haber, 2021) ifadeleri yer almış ve yeni büyükelçi adayı Türkiye'yi açık bir şekilde tehdit etmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'nin yapıcı diplomatik hamlelere yönelmesi ve kararlı askeri duruşundan taviz vermemesi gerekmekte, ABD'nin Türkiye için stratejik bir tehdide dönüştüğü bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Acun, C. ve Keskin, B. (2016). PKK'nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG. İstanbul: SETA Yayınları.
- Al Jazeera Türk. (2016). "ABD, YPG'ye Silah Veriyor, Nokta". 29.12.2016. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-ypgye-silah-veriyor-nokta> (Erişim Tarihi: 18.10.2021).
- CNN Türk. (2021). "ABD'nin Terör Örgütü YPG'ye Desteği Sürüyor". 28.09.2021. <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/abdnin-teror-orgutu-ypgye-destegi-suruyor> (Erişim Tarihi: 19.10.2021).
- Çınar, A. (2021). "ABD'nin YPG Israrının Perde Arkası". Milliyet Gazetesi. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ali-cinar/abdnin-ypg-israrinin-perde-arkasi-6437530> (Erişim Tarihi: 18.10.2021).
- DW Türkçe. (2021). "Biden: Türkiye'nin Suriye'deki Eylemleri Tehdit Oluşturuyor". <https://www.dw.com/tr/biden-t%C3%BCrkiyenin-suriyedeki-eylemleri-tehdit-olu%C5%9Fturuyor/a-59445402> (Erişim Tarihi: 19.10.2021).
- International Crisis Group. (2017). The PKK's Fateful Choice in Northern Syria. Middle East Report, <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/eastern-mediterranean/syria/176-pkk-s-fateful-choice-northern-syria> (Erişim Tarihi: 18.10.2021).
- İşyar, Ö. G. (2017). Suriye İç Savaşı'nda PYD'nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri. Bilge Strateji. 9(16), 33-67.
- Karaağaç, Y. ve Acar, H. (2020). Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'nin Suriye Politikası ve PKK-PYD İlişkisi Bağlamında Yeni Askeri Stratejisi. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi. 8(2), 76-101.
- SDE. (2021). "YPG, ABD'nin Terör Örgütü Olarak Tanıdığı PKK'nın Alt Koludur". Stratejik Düşünce Enstitüsü. 16.01.2021. <https://www.sde.org.tr/amerika/ypg-abdnin-teror-orgutu-olarak-tanidigi-pkknin-alt-koludur-haberi-20736> (Erişim Tarihi: 19.10.2021).
- Sol Haber. (2021). "ABD'nin Ankara Büyükelçisi Adayından 'S-400' Açıklaması". <https://haber.sol.org.tr/haber/palu-ailesinin-sakarya-dosyasinda-3-kisiye-tahliye-karari-316295> (Erişim Tarihi: 19.10.2021).
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. (2017). PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG. https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf (Erişim Tarihi: 18.10.2021).
- T24. (2021). "Biden: Türkiye'nin Suriye'deki Eylemleri Tehdit Oluşturuyor". <https://t24.com.tr/haber/biden-turkiye-nin-suriye-deki-eylemleri-tehdit-olusturuyor,984157> (Erişim Tarihi: 19.10.2021).
- <https://www.stratejikortak.com/2020/03/suriye-haritasi-sondurum2020.html> (Erişim Tarihi: 18.10.2021).
- <https://www.dailysabah.com/politics/war-on-terror/us-sends-additional-400m-to-ypgpkk-terrorists-in-syria> (Erişim Tarihi: 18.10.2021).
- <https://www.ypgrojava.org/YPJ%3A-We-dedicate-the-Raqqa-victory-to-all-women-of-the-world> (Erişim Tarihi: 19.10.2021).

KAFKASYA'DA BARIŞ UMIUTLARI CANLANIYOR

Cüneyt AKALIN

Prof. Dr., İstanbul Arel Üniversitesi, İİBF,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Öğretim Üyesi, cuneytakalin@arel.edu.tr.

Ateş çemberi içinde yaşayan, güneyinde çatışmaların sürdüğü Türkiye ve içinde bulunduğu bölge bir gün huzura kavuşacak mı? Son zamanlarda bu soruya olumlu yanıt Kafkasyadan geldi.

İlginçtir, Karabağ'ın özgürlüğü bölge için milat oldu. Karabağ özgürleşti, bölge rahatladı. Şimdilerde Kafkasyada barış umutları yeşeriyor. Üstelik Kafkasyadan gelen haber, Türkiye'nin en eski sorunlarından biri ile yakından ilgili.

Azerbaycan ile Ermenistan devlet başkanları Rusya Federasyonu devlet başkanı V. Putin'in çağrısına uyarak, Karadeniz kıyısındaki Soçi'de 26 Kasım 2021 günü bir araya geldiler. Gündem Kafkasyada sınırların belirlenmesi idi.

Rus tarafının yanı sıra, çatışmalı komşuların liderlerinden gelen açıklamalar görüşmenin olumlu geçtiği yönündeydi. Sınırların belirlenmesi gibi iki devletin egemenlik alanına giren can alıcı bir konuda her iki liderin olumlu yaklaşımı, umutlarını artırdı.

Tarihi Buluşma

Türkiye Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Kafkasyada sorun çıkarmamış öteki eski Sovyet Cumhuriyetleri ile birlikte, Ermenistan'ı da tanımıştı. Bölgede barışın önemini dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel dengi Ter Petrosyan'a açık bir dille anlatmıştı.

Görevde bulunduğu yıllarda Türk karşıtlığına prim tanımayan, Türk karşıtı bakanları görevden alan (Milliyet, 1992) Cumhurbaşkanı Özal'ın cenazesine katılmak üzere Ankara'ya gelen Ter Petrosyan, fanatik Ermenilerin engellemeleri yüzünden çabalarını sürdürememişti.

Aslında o sıralarda Türkiye'nin yapıcı tavrı kamuoyunca yeteri kadar bilinmiyor. Milliyetçi lider A. Türkeş ile Ter Petrosyan Türkiyeli bir Ermeni yurttaşın girişimi ile 13 Mart 1993'de Paris'te bir araya gelişlerinde iki ülke arasındaki gerginliği azaltma konusunda görüş alışverişinde bulunmuştu. Halep doğumlu Petrosyan bildiği kadarı ile Türkçe konuşmuş, Türkeş ise çarpıcı önerilerde bulunmuştu (Turgut, 1995).

- Dört yanı denizlere kapalı Ermenistan taşıtlarına Türkiye üzerinden "transit geçiş hakkı",
- Karadeniz'de deniz ticareti için liman tahsisi,
- İpekyolu'nda işbirliği.

Görüşmeye Türkiye Cumhuriyeti'nin Paris büyükelçisi ile birlikte giden Türkeş'in bu açılımının Türkiye Cumhuriyeti Yönetimi'nden olduğu kadar dost Azerbaycan yönetiminden kopuk olduğunu düşünmek eşyanın tabiatına aykırıdır. Türkeş -Petrosyan görüşmesi, Elçibey'in iktidarda olduğu Haziran 1992-Ağustos 1993 tarihleri arasında gerçekleşti.

Ancak Ter Petrosyan ve Türkiye ile uzlaşma arayan Ermeniler siyaseten yenilgiye uğrayınca, gerginliği sürdürmeye eğilimli Robert Koçaryan ve Serji Sarkistkan gibi şahinler bir kez daha Eri- van siyaset sahnesine hakim oldular.

Ermenistan'daki şahinler gürültü kopardıkça Türkiye'deki teslimiyetçiler, diğer bir deyişle "özür dileyelim, olsun bitsin" ciler harekete geçtiler. Abdullah Gül'ün başlattığı "futbol diplomasisi" çer- çevesinde Gül Erivan'a gitti. Sarkisyan 15 Ekim 2009'da Bursadaki maça geldi. Polisin Bursa Stadi'na Azerbaycan bayraklarının sokulmasına bile izin vermemesi kamuoyunda büyük tepki yarattı. Özellikle ABD'ye yakın çevrelerin gay- retleri ile bir araya gelen iki siyasetçinin girişimleri sonuç vermedi. Ermenistan Türkiye konusundaki düşmanca politikasını sürdürdü.

Türkiye -Ermenistan ilişkileri

Aliiev- Paşinyan buluşmasının tarihsel önemini vurgulamak için, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin son 30 yılına şöyle bir göz atmak gerekir.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin Aralık 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ne (SSCB) katılmasından sonra, Ankara Ermenistan'la ilişkilerini Moskova üzerinden yürüttü.

SSCB'nin dağılmasından sonra öteki cumhuri- yetlerin yanı sıra Ermenistan'ı tanıyan Türkiye, sınır kapısının açılması için tek bir şart ileri sürdü: Ermenistan'ın işgal altında tuttuğu dost Azerbay- can topraklarından yani Karabağ'dan çekilmesi. Ermenistan bu talebi karşılamayınca, Türk-Er- meni ilişkileri tıkandı.

Ancak Karabağ'ın kurtuluşu yeni bir siyasi durum ortaya çıkardı.

Türkiye'nin ilişkilerin geliştirilmesi için öne sürdüğü koşu gerçekleşmişti. Üstelik olumlu gelişme Kafkasya ile yakından ilgilenen ve her iki devlet ile sıcak ilişkisini sürdüren Rusya'nın katkılarıyla gerçekleşmişti.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 24 Ey- lül 2021 günü Kafkasya'da güvenlik ve barışın sağlanması için kritik adımlar atılacağı, Ankara- Moskova ilişkilerinde de çok daha güçlü bir dö- neme girileceği mesajını vererek umutları iyice yeşertti (TRHABER, 2021).

"Sayın Putin Azerbaycan'da eğer devlet adamlığını tam manasıyla ortaya koymamış olsaydı, Azerbaycan'dan bu şekilde çıkılmazdı. Ama bunu ortaya isabetli kararlarla koyduğu için Azerbaycan'dan çok çok olumlu bir şekilde çıkma şansını yakaladık. "

6'lı Platform Önerisi

Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan bu süreçte "6'lı Platform" önerisini getirdi. Buna göre Kafkasya'nın 3 devleti, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan; bölgeye komşu 3 devletle Türkiye, Rusya, İran ile birlikte barış arayışı için bir araya gelmeliydi. Rusya öneriye destek verdi, İran karşı çıkmadı, Ermenistan ve Azerbaycan ise olumlu yaklaştı. Tek karşı çıkan, Rusya ile arası gergin olan, varlığı barış çalışmaları için zorunlu ol-mayan Gürcistan oldu. Onun da zamanla ikna edilmesi mümkün olabilir.

Azeri, Türk ve Rus tarafları sağlam basıyor, İran en azından olumsuz tepki vermedi. Bu durumda Ermenistan cumhurbaşkanı Paşinyan içerden yada dışardan gelebilecek baskıları göğüsler mi? Karabağ yenilgisinin Paşinyan'ı çok zayıflatacağı sanılıyordu. Ancak öteki Ermeni liderleri hakkındaki yolsuzluk iddiaları, Paşinyan'ın toplum içinde saygınlığını korumasında etken oluyor.

Kim ne derse desin, 100 yıllık sorunda sona yaklaşıldığı görülüyor. Kafkasyadaki barış hem bölgeyi hem Türkiye'yi rahatlatacaktır.

Kaynakça

Milliyet, 15.11.1992. <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1992/11/15>. Erişim Tarihi: 10.12.2021.

Milliyet, 23.04.1993. <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1993/04/23>. Erişim Tarihi: 10.12.2021.

TRHABER, 24.09.2021. Soçi görüşmesinde "Kafkasya" öne çıkacak. <https://www.trhaber.com/politika/soci-gorusmesinde-kafkasya-one-cikacak-h13266.html>. Erişim Tarihi: 10.12.2021.

TRTHABER, 24.09.2021. Türkiye'den Rusya ile Kafkasya hamlesi. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiyeden-rusya-ile-kafkasya-hamlesi-611404.html>. Erişim Tarihi: 10.12.2021.

Turgut, Hulusi (1995), *Türkeş'in Anıları: Şahinlerin Dansı*, ABC Yayınları, İstanbul.

TÜRKİYE'NİN AFRİKA AÇILIMI

Erdoğan MERT

İstanbul Arel Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi, erdoganmert@arel.edu.tr.

“4 günlük Afrika Boynuzu gezisinin ilk durağı olan Etiyopya’da Cumhurbaşkanı Erdoğan, Addis Ababa Millî Sarayı’nda törenle karşılandı. Etiyopya Başbakanı Desalegn ile ortak basın toplantısı düzenleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, tarihî ve kültürel bağlar sebebiyle iki ülkenin sağlam bir kardeşlik hukukuna sahip olduğunu vurguladı. Türkiye-Etiyopya İş Forumu’na da katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan’a, Addis Ababa Devlet Üniversitesi tarafından Fahri Doktora unvanı verildi” (Cumhurbaşkanlığı, 2021). T.C. Cumhurbaşkanlığı’nın internet sitesinde yer alan bu giriş paragrafı Türkiye’nin 1998 yılında başlayan ve 2005 yılında ivmelenen “Afrika Açılımı”nın doğasını özetlemektedir. Türkiye Afrika’ya yumuşak gücüyle, ticaret, eğitim, kültür, ulaştırma, vb. karşılıklı kazanç esasına dayalı bir öneri paketiyle ulaşmaktadır. Fransa gibi sömürgecilik geçmişiyle bilinen ülkeler Türkiye’nin açılımını kendi tecrübelerinden yola çıkarak şüpheyle karşılamışlar hatta Türkiye’nin kendi yerlerini almakta olduğu fikrine kapılmışlar, Türkiye’yi “Neo Osmanlı” politikalar izlemekle suçlamışlardır. Türkiye ise “Afrika halkının yanında, eski sömürgeci anlayışa karşı yerel halkın yanında yer alan bir siyaset izlediğini” söylemektedir. Türkiye kendi tarihi tecrübesini, toplumsal, siyasal ve kültürel birikimini, sahip olduğu ola-

nak ve kaynakları Afrika ülkeleriyle “Afrika’nın sorunlarına Afrikalı çözümler” ilkesi çerçevesinde ve karşılıklı yarar temelinde paylaşmaktadır. Türkiye’nin Afrika ülkeleriyle siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik ilişkilerine ivme kazandırma girişimi 1998 yılında Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem’in öncülüğünde hazırlanan “Afrika’ya Açılım Eylem Planı” ile başlamıştır. Ama fikir olarak kalan bu plan, 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) iktidar olmasıyla uzun vadeli eyleme dönüşmüş, 2005 “Afrika Yılı” ilan edilmiştir. Aynı yıl Türkiye, Afrika Birliği’nde de gözlemci statüsüne geçmiştir. 2008 yılı itibariyle de Kıtanın stratejik ortağı olduğu ilan edilmiştir. Türkiye’nin Afrika ile ilişkilerini geliştirme sürecinde, 2000’lerin sonu ve 2010’ların başında Batı ve Avrupa Birliği ile ilişkilerin ağır ilerlemesi ve 2010 sonrası “Arap Baharı” olarak adlandırılan isyan dalgasının başlamasının da etkili olduğu görüşü dile getirilmiştir (Kasapoğlu, 2020).

Tarihsel bir temel üzerine inşa edilen Türkiye’nin Afrika politikası siyasi, insani, ekonomi ve kültür ayaklarını içerecek şekilde ve ikili, bölgesel, kıtasal ve küresel olmak üzere dört boyutta yürütülmektedir. Bu bağlamda, ticaret ve yatırım, barış ve güvenlik, eğitim ve kültür, gençlerin güçlendirilmesi ve teknoloji transferi, kırsal ekonomi ve tarım,

enerji ve ulaştırma gibi alanlarda Afrika ülkelerinin öncelikleri çerçevesinde belirlenen projeler hayata geçirilmiştir. Türkiye'nin Afrika açılımının gözle görünür sonuçları olmuştur. Örneğin 2002'de sadece 12 olan Afrika'daki büyükelçilik sayısı 2020 itibarıyla 42'ye çıkmıştır. Afrika ülkeleri de Türkiye'nin ilgisine kayıtsız kalmamış, 2008 yılının başında 10 olan Ankara'daki Afrika Büyükelçiliklerinin sayısını 37'ye çıkarmışlardır (TRT, 2019). Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri devlet seviyesinin yanı sıra çok sayıda özel şirket; THY (Türk Hava Yolları), TİKA (Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı), İHH (İnsani Yardım Vakfı), Maarif Vakfı, Yunus Emre Enstitüsü, Kızılay ve Anadolu Ajansı gibi çok sayıda kurum ile yürütülmektedir.

Türkiye'nin Afrika Kıtası'yla toplam ticareti 2003 yılında 5,4 milyar Dolar seviyesinden, 2020 yılı sonu itibarıyla ise 25,3 milyar Dolar seviyesine ulaşmıştır. Sahraaltı Afrika (SAA) ülkeleriyle ise 2003 yılında 1,35 milyar Dolar olan ticaret hacmi, 2020 yılında 10 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Salgın koşullarına rağmen, 2020 yılında ticaret hacminin istikrarlı düzeyde tutulması önemli bir başarıdır. Türk müteahhitlik firmalarının üstlendiği proje hacmi hızla büyüyerek Afrika'da 71,1 milyar Dolar düzeyine

ulaşmıştır. Bunun 19,5 milyar Doları SAA ülkelerinde bulunmaktadır. Dönem itibarıyla 40'ı SAA ülkesi olmak üzere 45 Afrika ülkesiyle İş Konseyleri bulunmaktadır. Türkiye-Afrika ülkeleri arasında ulaşım olanaklarını geliştirmek, iş insanlarının karşılıklı olarak birbirleriyle temaslarını kolaylaştırmak, Türkiye'nin Afrika halklarının dünyaya ulaşımında bir kavşak noktası olmasını temin etmek ve halklar arasındaki bağlantıların güçlendirilmesini sağlamak amacıyla THY'nin Afrika'ya uçuşlarının sayısının artırılmasını teşvik etmektedir. Pandemi öncesi Kıtadaki sefer sayısı 39 ülkede 60 noktaya sefere ulaşan THY, seyahat yasaklarının kalkmasıyla uçuş sayısını tedricen artırmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, b.t.).

Türk Savunma Sanayii günümüzde, "dünyanın en hızlı gelişen ve dış pazarlara açılan" savunma sanayileri arasında yer almaktadır. "Aviation Weekly, Jane's Defence Weekly ve Defense News gibi yabancı savunma sanayi kaynaklarına göre" Türkiye son yıllarda savunma sanayi ihracat pazarını Ortadoğu ve Afrika'da genişletmektedir (Hürriyet, 2008). Türk Savunma Sanayii içerisinde yer alan özel şirketler "Afrika ülkelerine de zırlı tekerlekli taktik araç", mini insansız hava araçları ihraç etmekte ve savunma sanayi pazarında çok önemli ülkelerle yarışmaktadırlar (Milliyet, 2017). Türk

yapımı insansız hava araçları, hâlihazırda Azerbaycan, Fas, Türkmenistan, Kırgızistan, Katar, Ukrayna, Polonya, Libya ve Tunus'a ihraç edilmiş durumdadır. Şu ana kadar ANKA, AKINCI, AK-SUNGUR ve Bayraktar TB2 tipi 250'den fazla İHA üretilmiştir (SavunmaSanayiST.com, 2021). İhracat yapılan 9 ülkeden üçünün Türki Cumhuriyetler, diğer üçünün de Afrika ülkeleri oluşu, Afrika'ya atfedilen öneme işaret etmektedir.

Türkiye, Afrika kıtasında Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya, ABD ve Batı Avrupa devletleri ve son yıllarda yatırımları artıran Körfez ülkelerinin yanında bölgede kilit rol oynayan ülkeler arasında gösterilmektedir. Kıtadaki bu aktörlerin varlığı bazı uzmanlara göre diplomaside nüfuz arayışı rekabetinin parçasıdır. Akademisyen Alaranta (2020) "Erdoğan sürekli Afrika'daki Fransız, İngiliz sömürgeciliğine atıf yapıyor ve Türkiye'nin farklı bir aktör olacağını savunuyor. Türkiye'nin Fransa ile Doğu Akdeniz ve Libya'da rekabetçi bir ilişkisi varken, diğer yandan da Afrika Boynuzu'nda da Körfez ülkeleriyle rekabeti var. Dolayısıyla Türkiye bu jeopolitik rekabetin parçası oldu" yorumunu yapmakta ve Afrika'da faaliyet gösteren Türk sivil toplum kuruluşları ile diğer yardım ve medya kurumlarının söylemlerinde 'Neo-Osmanlı öğeler' olduğuna dikkat çekerek "Osmanlı döneminden kalma bağlardan bahsediyorlar. Erdoğan da sürekli uluslararası ilişkilerde Osmanlı geçmişine atıf yapıyor. Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerinin hem olumlu hem de olumsuz yanları olacaktır. Somali, Libya gibi devlet inşa etme, yeniden kurulması girişimleri, yerel halka yardım ulaştırma ve kalkınma programları çok olumlu. Türkiye'ye bölgede güç kazandıracaktır. Özellikle Somali'de olduğu gibi. Yerel halkın Türkiye'ye, Erdoğan'a hayranlık duyduğu bir ortam yarattılar. Bunlar olumlu. Ama hegemonik rekabette giderek ülke çıkarlarının öne sürülmesi veya yerel halkın Türkiye dâhil bu dış aktörlerin hedeflerinde, ülkelerin hegemonik oyunlarının olduğunu düşünmeleri yerel halkta olumsuz etki yaratır" demektedir.

Türkiye'nin Afrika açılımı devlet ve kurumları düzeyinde gayet başarıyla yürümekte olmasına rağmen Türk Kamuoyundaki algı aynı oranda değişip gelişmemektedir. Türk Kamuoyu Afrika'yı sadece İslami tandanslı dernek ve vakıfların tekelinde zannetmektedir. Su kuyusu, ramazanda iftar ve kurban üçgenine sıkışmış bu algının düzeltilmesi gerekmektedir. Aksi halde ticari atakların, turizm amaçlı ziyaretlerin gerçekleşme ihtimali azalacaktır. Afrika tüm dünya tarafından parlayan bir yıldız olarak görülmektedir. Bu anlamda ülke içinde bir algı düzeltme ihtiyacı olduğu çok açıktır. Örneğin Cumhurbaşkanı'nın Angola'yı ziyareti esnasında Angola ile vize serbestliği için anlaşma imzalanması sosyal medyada çok konuşulmuş, dalga geçilmiş, eleştiriler yöneltilmiştir. Ülkedeki ekonomik durumun kötülüğü, Türk pasaportunun yıllar içerisinde itibar kaybı ve dolardaki yükseliş gerekçe gösterilerek bu anlaşma küçümsenmiştir. Angola ülkemizin geneli tarafından bilinen veya ziyaret edilen bir ülke değildir ancak ticaret yapanlar, sivil toplum çalışması yürüten kişilerce oldukça kritik ülkelerden birisi olarak görülmektedir. Böyle bir serbestlik ticari ilişkilerin gelişimine katkı sağlayacaktır. Bunun da ötesinde, aslında vize serbestliği Batı Afrika ile ilişkilerimizin geleceği açısından önemli bir yatırımdır. Eğitim bu bağlamda bir önemli konudur. Ülkemize yoğun şekilde Afrikalı öğrenciler gelip eğitim görmektedir. Her yıl sayısı binleri bulan Afrikalı öğrenciler Türkiye Bursları isimli programla ülkemize okumaya gelmektedir. Ancak buna mukabil Türkiye'den Afrika'ya öğrenci gitmemektedir. Cape Town Üniversitesi gibi dünyada nam yapmış üniversitelere burslu öğrenciler göndermek oldukça faydalı olacaktır. Ancak bu şekilde Afrika algısında düzelmeye yaşanacak, ilişkiler liderler nezdinden çıkartılıp derinlikli hale getirebilecektir (Özbil, 2021).

Kaynakça

- Alaranta, T. (2020). Turkey in Africa: Chasing markets and power with a neo-Ottoman rhetoric. Finnish Institute of International Affairs. FIIA Briefing Paper 280. <https://www.fia.fi/en/publication/turkey-in-africa?read> (Erişim Tarihi: 26.10.2021).
- Cumhurbaşkanlığı. (2021). Afrika Özel-Etiyopya. <https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/afrika/etiopya/> (Erişim Tarihi: 25.10.2021).
- Dışişleri Bakanlığı. (b.t.). Türkiye-Afrika İlişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 26.10.2021).
- Hürriyet. (2008). İşte Türk Savunma Sanayi. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/iste-turk-savunma-sanayi-8300829> (Erişim Tarihi: 26.10.2021).
- Kasapoğlu, Ç. (2020). Türkiye'nin Afrika politikası: Açılımdan 'nüfuz arayışına' BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54453903> (Erişim Tarihi: 25.10.2021).
- Milliyet. (2017). Türkiye İçin Bir İlk ve Rekor Olacak! 30 ATAK Helikopteri... <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-icin-bir-ilk-ve-rekor-ekonomi-2557526/> (Erişim Tarihi: 26.10.2021).
- Özbil, Ö. F. (2021). Türkiye'nin Afrika politikası: Bir tebrik, bir eleştiri. Independent Türkçe. <https://www.indyturk.com/node/426541/turki-yeden-sesler/turkiyenin-afrika-politikasi-bir-tebrik-bir-elestiri> (Erişim Tarihi: 26.10.2021).
- SavunmaSanayiST.com. (2021). Erdoğan: "Afrika'da her yer bizden İHA, SİHA ve AKINCI İstediyi" <https://www.savunmasanayist.com/erdogan-afrikada-her-yer-bizden-ihha-siha-ve-akinci-istedi/> (Erişim Tarihi: 26.10.2021).
- TRT. (2019). "Türkiye'nin Afrika'da 42 büyükelçiliği var, hedef 50'ye çıkmak". <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyenin-afrikada-42-buyukelciligi-var-hedef-50ye-cikmak-412377.html> (Erişim Tarihi: 25.10.2021).

LİBYA'NIN TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Erdoğan MERT

İstanbul Arel Üniversitesi, Siyaset Bilimi
ve Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi,
erdoganmert@arel.edu.tr.

Kuzey Afrika'nın Akdeniz kıyısında bulunan, petrol ve doğalgaz rezervleri açısından zengin topraklar üzerinde olan Libya, topraklarının çoğunluğu çöllerle kaplı ve yüzölçümü bakımından sadece Kuzey Afrika'nın değil Afrika'nın genelinde de en büyük ülkelerden biridir. Libya, 1553 yılından 1911'e kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun toprağı olup, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar ise İtalyan kontrolünde kalmış, 1951'de BM aracılığıyla bağımsızlığı kazanan ilk ülke olmuştur. Arap Baharı olarak tanımlanan kitlesel halk hareketinin rejim karşıtı çatışmalara dönüştüğü ve Muammer Kaddafi'yi koltuğundan ettiği 2011 yılından bu yana siyasi istikrarın bir türlü sağlanamadığı Libya'da başlayan iç savaş devam ederken zaman içinde iki farklı yönetim ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi ülkenin doğusunda, Mısır sınırına yakın Tobruk'ta bulunan Temsilciler Meclisi ve diğeri de Trablus merkezli Ulusal Mutabakat Hükümetidir. Öte yandan IŞİD 2015'te varlığını hissettirmiş, örgüte bağlı savaşçılar Kaddafi'nin doğum yeri olan Sirte kentini ele geçirmiştir. Ancak Türkiye'nin de desteklediği Misrata'lı güçler, IŞİD'i aynı yıl içerisinde ortadan kaldırmıştır. Merkezi Trablus'ta bulunan Ulusal Mutabakat Hükümeti, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere Türkiye, Avrupa Birliği ve uluslararası kurumlarca meşru kabul edilmekte ve desteklenmektedir. Tobruk merkezli Hafter güçlerinin kontrolünde olan Temsilciler Meclisi ise Mısır, ABD, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Fransa ve Rusya'dan destek bulmaktadır (Bağ, 2020).

Libya'da olayların başlamasının ardından Türkiye'nin öncelikli hedefi ekonomik yatırımlarının güvenliği ve Kaddafi ile iletişimde kalarak ülkede bulunan 25.000 vatandaşının tahliyesi olmuştur. Ülkede çıkan iç savaşın ardından Türkiye, barışçıl amaçlı diyalogların sağlanması ve ülkede demokratik ortamın oluşması adına adımlar atmış, ayrıca Birleşmiş

Milletler öncülüğünde gerçekleşen askeri müdahalelere de katılmamayı tercih etmiştir (Akbaş ve Düzgün, 2012: 73-74). Ancak bir süre sonra Kaddafi'nin içerisinde olduğu bir planda istediği ortamın sağlanamayacağını gördükten sonra muhalifleri desteklemeye karar vermiş ve Trablus'u muhaliflerin kontrol altına almasının ardından ilk büyükelçilik açan ülkelerden biri olarak tarihe geçmiştir (Akıncı, 2015). Türkiye, 2015 yılında Birleşmiş Milletler önderliğinde gerçekleştirilen barış görüşmelerinde Sarraj liderliğindeki Ulusal Mutabakat Hükümetine destekte bulununca bu durum Hafter ve destekçileri tarafından tepki çekmiştir. Ayrıca Sarraj hükümetine askeri mühimmat ve silah desteği vermesi sebebiyle Hafter'in Trablus'u ele geçirme planlarını engelleyince süreç 2019'da Libya'da altı Türk vatandaşının bir süreliğine alıkonulmasına kadar uzamıştır (Demir, 2020: 96).

Türkiye açısından bir diğer önemli konu ise Doğu Akdeniz’de gerçekleştirdiği enerji faaliyetleri ve ülkenin bu alandaki çıkarları konusudur. Türkiye’nin bu konuda elini güçlendirmesi ve sözü geçen bir ülke olmaya devam etmesi konusundaki çıkarları için Sarraj’ın iktidarda kalması gerektiğini savunmuştur. Hafter’in 2020’de Trablus’a yönelik saldırılarında Ulusal Mütakat Hükümetine destek olan Türkiye, sonraki süreçte ateşkesin sağlanmasını kabul etmiştir. Libya denince ilk akla gelen Mavi Vatan, Türkiye Cumhuriyeti’nin Karadeniz, Akdeniz ve Ege’de ilan ettiği deniz yetki alanlarını (karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge) kapsayan doktrindir. Türkiye’nin Mavi Vatan Doktrininin en somut adımı olan Libya ile imzaladığı Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması, Akdeniz’deki dengeleri Türkiye lehine değiştirmiştir. 27 Kasım 2019 tarihinde, Türkiye hükümeti ile Libya hükümeti arasında Akdeniz’de deniz yetki alanlarının

sınırlandırılmasına ilişkin mutabakat muhtırası İstanbul’da imzalanmış ve Türkiye’de, 7195 sayılı kanunla uygun bulunmuştur. 7 Aralık 2019’da Resmi Gazetede yayımlanarak iç hukukta yürürlüğe girmiştir. Libya’da ise 6 Aralık 2019’da onaylanarak Libya iç hukukunda yürürlüğe girmiştir. BM’ye bildirilmesiyle dünyaya ilan edilen bu anlaşma sayesinde Libya ile Türkiye denizden komşu olmuştur. Libya’da Başbakan Sarraj görevi bırakmış ve yeni yönetim iktidara gelmiştir. Bütün bunların ışığında Türkiye, Libya’daki yeni yönetimin bu antlaşmaların arkasında durmasını beklemektedir (Karakaya ve Çelik, 2021: 188) zira başta Yunanistan olmak üzere anlaşmayı çıkarlarına darbe olarak gören pek çok ülke, hükümeti anlaşmayı iptal etmesi konusunda ağır baskı altında tutmaktadır. Türkiye ve Katar açısından Libya’daki enerji kaynaklarından pay edinebilmek de önem arz etmektedir. Ayrıca Doğu Akdeniz’de yaşanan gelişmeler Türkiye için ulusal güvenlik sorunu haline gelmiştir, bu bağlamda Libya’nın coğrafi konumu Türkiye için kilit bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak Türkiye söylemlerini (Afrika’nın geneli için geçerli olduğu gibi), Libya Halkı’nı ve çıkarlarını önemseyen bir konsept çerçevesinde dile getirmiş ve Batılı güçlerin Libya Halkı’na ve çıkarlarına karşı duyarlı olmalarını salık vermiştir. Türkiye’nin, benzer şekilde Kaddafi ve sonraki Libya yönetimlerine demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, insan hak ve özgürlüklerini koruma ve geliştirme uyarısı yapması da aynı yaklaşımın bir yansımasıdır (Akbaş ve Düzgün, 2012: 77). Bütün bunlardan hareketle, Libya’ya yönelik Türk dış politikasının kültür, kimlik gibi sosyal değerler eksenli geliştiği ve kendi çıkarlarının öncelenmediği bir konstrüktivist çerçevede gerçekleştiği söylenebilir.

Kaynakça

- Akbaş, Z., Düzgün, Z. A. (2012). Libya'daki Arap Baharı'na Yönelik Türk Dış Politikasına Konstrüktivist Bir Yaklaşım. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), s. 57-81. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/69234> (Erişim Tarihi: 27.10.2021).
- Akıncı, B. A. (2015). Türkiye'nin Libya ile İnşili-Çıkışlı İlişkisi. *Uluslararası Politika Akademisi*. <http://politikaakademisi.org/2015/05/14/turkiyenin-libya-ile-inisli-cikisli-iliskisi/> (Erişim Tarihi: 27.10.2021).
- Bag, M. (2020). Libya'da kim kiminle savaşıyor? Türkiye ve uluslararası güçler hangi tarafı destekliyor? *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2020/06/10/libya-da-neler-oluyor-kim-kiminle-neden-savasiyor> (Erişim Tarihi: 27.10.2021).
- Demir, M. (2020). Libya'da 2011 Sonrası Siyasal Süreçlerde Dış Aktörlerin Rolü. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Ankara, Türkiye: Ankara Üniversitesi. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/71942> (Erişim Tarihi: 27.10.2021).
- Karakaya, İ., Çelik, M. T. (2021). Ortadoğu'da Arap Baharı Süreci ve Libya İç Savaşı. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(1): 175-192 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1656285> Erişim Tarihi: 27.10.2021).

Turkoba Mahallesi Ergüvan Sokak No:26 / K 34537
Tepekent - Büyükçekmece, İstanbul/Türkiye

90 850 850 2735
+90 850 850 AREL
arelusam@arel.edu.tr